СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXIV. Ч. 123. Джерзи Сіті, Н. Дж., пятниця, 28. мая, 1926. — VOL. XXXIV. No. 123. Jersey City, N. J., Friday, May, 28. 1926 THREE CENTS

СЕНАТ ПОЧИНАЄ СЛІДСТВО НАД УКАЗОМ КУЛИДЖА

ВАШИНҐТОН, 26. мая. — Сенат ухвалив відложити цілий завтрішний день для обговорення справи недавного приказу Кулиджа про наниманне міських, повітових і стейтових урядників на прогибіційних аґентів.

Два сенатори обіцяли переглянути старі судові рішення, які моглиби відноситися до сеї справи.

З приводу згаданого приказу появилося в конґресі кілька незвичайних проектів. Межи инчим один сенатор вніс резолюцію, якою малобися заборонити місцевим федеральним урядникам ставати прогибіційними аґентами.

ОЗНАЧИЛИ ДАТИ ЗАМКНЕННЯ КОНҐРЕСОВОЇ СЕСІЇ.

ВАШИНҐТОН, 26 мая. — Провідники обох палат конґресу згодилися покінчити наради конґресу до дня 18. червня. Члени палат хотілиби покінчити засідання як найскорше та відїхати домів, однак конґрес ще має богато праць до покінчення.

ЗА ЗМІНУ ІМЕНИ МІСТА.

ГИКСВИЛ, Лонг Айленд, 26. мая. — Торговельна палата сього місточка постановила розвести аґітацію за зміною назви міста. Після думки провідників сеї палати, назва міста має шкодити фабрикантам і купцям міста, бо люди других міст не хочуть брати товару, походячого з Гиксвила, трактуючи сю назву як якийсь жарт.

Щоби вирішити питанне, палата урядила публичну дискусію межи прихильниками і противниками зміни. Після дебати було голосованне, в якому присутною подавляючою більшостю голосів рішили назви не зміняти. Говорили речники більшости, що мешканці зовсім не встидаються того, що їх другі вважають за селюхів (слово „гик" значить тільки, що селюх або простак), бо вони такими й є.

АВТОМОБІЛЬ ПЕРЕЇХАВ З ШИКАҐА ДО НЮ ЙОРКУ БЕЗ ЛАЙСЕНСУ.

НЮ ЙОРК, 26. мая. — На поліційну стацію в Джемейці доставив один полісмен автомобіль та його їздця, котрий їхав без нумеру, себто лайсенсу. При допитах поліційного судді показалося, що їдучий є властителем авта, що він актором і зветься Ля Флер, що він купив авто в Шикаго, та, повіривши на слово продавцеви, що він має вже все, що йому до їзди потрібне, поїхав автом, як його купив, в дорогу до Ню Йорку, та переїхав цілих 1,700 миль, не маючи нігде ні одного клопоту з поліцією. Аж два блоки від своєї хати доглянув його полісмен та привів на поліцію.

ЗНОВА ЗБИРАЮТЬСЯ „ВИСУШУВАТИ" ФІЛАДЕЛФІЮ.

ФІЛАДЕЛФІЯ, 26. мая. — Прогибіційний уряд заповідає, що він доложить спеціяльних старань, щоби викорінити бутлеґерство в Філаделфії підчас ювилейної вистави, що тут отвирається на слідуючий понеділок для відсвяткования памяти 150-літного істнования міста. Уряд визначив на час вистави 200 спеціяльних аґентів.

ПРИПИСУЮТЬ КАНАРКОВИ РАТУНОК СВОГО ХЛОПЦЯ.

ЕЛИЗАБЕТ, Ню Джерзі, 26. мая. — Місцевий мешканець Джан Руселя запевняє, що якби не канарок, то він і його родина моглиби були погинути в огни. Канарок розбудив родину коло півночі незвичайно голосним співом. Жінка Руселі кинулася до крамниці, в якій висіла канаркова клітка, і на своє велике здивованне побачила, що сусідна хата займилася, та що язики огню вже продиралися до їхньої хати через шпари межи дошками.

ДЕМОРАЛІЗАЦІЯ МОЛОДЕЖИ.

НЮ ЙОРК, 26. мая. — Стейтовий суд визначив слідуючий вівторок як реченець судової розправи проти шайки молодежи, яку приловлено нині як вломників в квартали Флетбуш. Найстарший із сеї банди має 20 літ, наймолодший, Петро Друмбовський на імя, всего 17.

НОВІ ДАНІ ПРО ЖИТТЯ ХРИСТА.

НЮ ЙОРК, 26. мая. — Громадка учених і артистів, подорожуючи по середній Азії, Індії й Тибеті, під проводом артиста Реріха, подає до відома, що виправа відкрила історичні документи в Індії, з яких виходить, що Ісус Христос перебував в своїй молодости в середній Азії. Після теорії сих подорожних, сей факт мабви вияснювати, де був Христос до своєї появи в жидівськім краю в 29. році життя.

ЗРОСЛІ БЛИЗНЯТА.

САВТ ВЕНД, Індіяна, 26. мая. — Пані Медич, жена Миколи Медича, вродила минувшої суботи близнята, зрослі зі собою. Лікарі ствердили, що вони зрослі так нещасно, що вони ніколи не будуть могли ходити ні рушатися в нормальний спосіб, а якби лікарі розділили їх операцією, то вони померлиби. Мати мала сказати, що для родини й самих дітий булоби найкраще, якби вони померли, але лікарі кажуть, що вони вважають своїм першим обовязком піддержувати життя дітий.

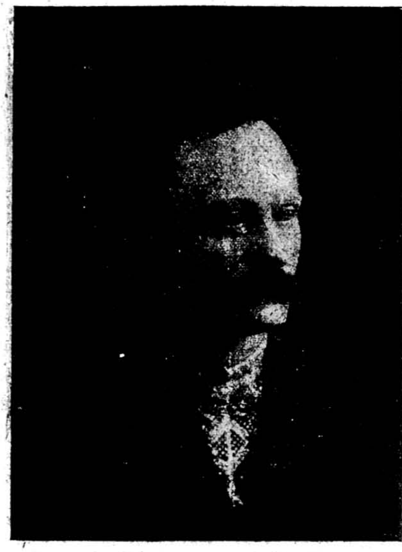
ЩО ВІРА ВАЧИТЬ.

НЮ ЙОРК, 26. мая. — Одна вірна римо-католицької церкви Святого Хреста в Брукліні розпустила чутку, що статуя Пречистої Діви рушила повіками. На сю чутку до церкви стали напливати тисячі цікавих та побожних. Парох каже, що він не бачив, як повіки статуї рушалися.

ІВАН ФРАНКО

Родився дня 15 серпня 1856 р. в селі Нагуєвичах, дрогобицького повіту в Галичині як син бідного сільського коваля.

Помер дня 28. мая 1916 р. у Львові як перший і найкращий син Галицької Землі.

ІВАН ФРАНКО.

Сорок літ трудився Ти й навчав, щоб з рабів зробити народ по Твоїй уподобі.

Сорок літ Ти мов коваль клепав серця і сумління української нації увесь вік у самоті.

Тепер вже знає український нарід, чого в серці Твоїм було повно, він знає, як Ти любив, як невимовно любив Ти його. Український нарід був Твоїм родом, Твоєю дитиною, честю та славою; в нім бачив Ти Свій дух, Своє будуще і красу і державу. Ти віддав Україні ввесь Свій вік, увесь труд у незломнім завзяттю, Ти вложив у неї все найкраще, найвище, що знав.

І за безмежну любов до Свого народу Ти нічого не хотів від нього; ні кадил, ні похвали, ні пошани. Ти навіть приймав від нього невдячність і наруги і рани, бож Ти любив Свій народ не тільки за його добру вдачу, але й за його хиби та злобу, хоч і плакав над ними.

Так безмірно любив Ти наш народ, а проте покинув його, хоч так гаряче бажав Ти ввійти з нами серед трубного грому в кращу добу життя нашого народу.

Ти відійшов від нас, але Твоє бажанне помогти братам і обтерти їх сльози стало Твоїм заповітом для грядущих поколінь.

Смерть перервала безперервну нитку Твоїх терпінь. Одначе Твій дух витатиме між Твоїм народом, поки його життя.

АБД-ЕЛЬ-КРІМ ПІДДАВСЯ

ФЕЗ, 26. мая. — Абд-ель-Крім, провідник Рифів в Марокко, який через пять літ по геройськи боровся проти Еспанців і Французів як наїздників, піддався і здався з цілою своєю родиною на ласку Французів.

Перед тим випустив на волю всіх французьких та еспанських полонених, які вже опинилися в французьких рядах.

ЩО СТАНЕСЯ З АБД-ЕЛЬ-КРІМОМ.

ПАРИЖ, 26. мая. — На підставі урядових повідомлень твердять, що з Абд-ель-Крімом будуть Французи поводтися по джентельменськи, але осторожно.

Головний командант французької армії в Марокко видав приказ до армії, щоби відноситися до Абд-ель-Кріма з респектом як до побідженого ворога, який дав доказ, що посідає гарні військові прикмети.

ЗАСУД НА УГОРСЬКИХ ФАЛШІВНИКІВ ФРАНЦУСЬКИХ ФРАНКІВ.

БУДАПЕШТ, 26. мая. — Оборона фалшівників відбувалася серед дуже зворушаючих сцен. Сам суддя плакав і дуже часто закривав лице руками, щоби закрити своє зворушенне, особливо в тім місци, коли обжалований Ґере говорив: „Стою перед вами як жебрак. Я стратив всьо, що мав, для добра вітчини. Осталося мені тільки моє добре імя, але й його я радо посвячую для добра мадярського народа".

Суддя засудив князя Віндішґреца на 4 роки тюрми і на заплату 10.000 золотих корон.

Ґере, технічний експерт картоґрафічного інституту, одержав 2 роки тюрми.

Инші одержали менші кари. Всіх засуджених було 21.

Засуд приняли обжаловані з спокоєм, а навіть з усьмішкою. Оборона зголосила відклик.

Засуджених пущено на разі на волю.

ВИБОРИ В РУМУНІЇ СКІНЧЕНІ.

БУКАРЕШТ, 26. мая. — Вибори до парляменту вже покінчені. Відбулися вони при відомім терорі румунської поліції.

Правительство здобуло, як можна було надіятися, більшість. Опозиція не буде мати ніякої сили.

НОВА КАТАСТРОФА В ЯПОНІЇ.

АКІТА, Япан, 27. мая. — В місцевости Кітсура усунулася гать і ціла місцевість опинилася під водою.

80 людей згинуло. Вода забрала 114 домів. Всяка комунікація з містом припинена.

ЧІПАЮТЬ ЛЛОЙДА ДЖОРДЖА.

ЛОНДОН, 26. мая. — В ліберальній партії зайшла кріза. Иде боротьба між головою партії Ллойдом Джорджом а лордом Оксфордом і Аскітом, які виступили проти Ллойда Джорджа за його становище підчас ґенерального страйку, яке не відповідало духови і настроям партії.

Деякі думають, що Ллойд Джордж покине ліберальну партію і вступить до партії праці.

Ллойд Джордж критикуючи уряд і ставувши по стороні страйкуючих, зробив, як каже, те, що вважав по своїй совісти за найкраще. Так він поступав ціле своє життє, так поступав підчас найбільшого національного нещастя підчас світової війни, так буде поступати до кінця свого життя.

СКІНЧИВСЯ ПЕРШИЙ МІТІНҐ В СПРАВІ РОЗОРУЖЕННЯ.

ЖЕНЕВА, 26. мая. — Підготовча комісія для скликання світової розоружної конференції закінчила перші свої наради і відложила їх на неозначений час, щоби дати змогу технічним комісіям обробити ті квестії, які були обговорені і вирішені.

Лорд Сесил і американський посол Ґібсон заявили, що ті перші наради принесли дуже велику користь. Вони мають велике наукове значінне, бо тут перший раз піднесено ті всі труднощі, які вяжуться з проблємою світового розоруження.

Ґібсон обстоював, щоби вести осібно наради що до трох родів розоруження: на суші, мори і в воздусі, а дальше, щоби працювати з початку над областним розоруженнем, а не загальним, бо в той спосіб лекше дійти до властивої цілі.

З КОНҐРЕСУ СУФРАЖИСТОК.

ПАРИЖ, 26. мая. — Жіноча Партія Америки внесла до Міжнародної Ліґи Суфражисток просьбу, щоби її приняли в члени Ліґи та уможливили взяти участь в нарадах конґресу.

Заразом внесли вони резолюцію до конґресу, в якій домагаються повної рівноправности жінок в індустрії.

ВОЗДУШНА ЛІНІЯ БЕРЛІН—ПАРИЖ.

БЕРЛІН, 26. мая. — Сегодня відчинено реґулярну комунікацію між Парижем а Берліном.

Літаки будуть курсувати кождого дня.

Лет тревае 8 годин з подвійною перервою в Ессен і Кольонії.

ІМОН ДЕ ВАЛЕРА УСТУПИВ.

ДОБЛИН, 26 мая. — Імон де Валера уступив з проводу шінфейнерів і закладає нову республиканську орґанізацію звану „фияни фил".

Президентом шінфейнерів вибрано Мері Мек Свиней.

ВЕРТАЮТЬ ДО РОБОТИ.

ПАРИЖ, 26. мая. — 20,000 страйкуючих автомобілевих робітників вертає до роботи. Найбільша фабрика автомобілів в Франції, звана фабрикою Ренолта, віднеслася до кождого робітника з листом, що Америка заливає Францію автомобілями і прийде до великої крізи в французькім автомобілевім промислі, якщо робітники не вернуть до роботи.

Робітники вернули і одержали 10% підвишку.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сити і Заграницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

В ДЕСЯТІ РОКОВИНИ СМЕРТИ ІВАНА ФРАНКА.

—o—

УКРАЇНЦІ В АМЕРИЦІ!

Сього місяця припадає велике національне свято. Тому десять літ, а саме дня 28. мая 1916 року заснув на віки Іван Франко, по Шевченку найбільший наш геній і найкращий син української землі.

Кождий з нас і всі ми разом як нація зросли, виховалися і взорувалися на діяльности і творах того, що весь свій вік горів, яснів, страждав і трудився для одної тільки ідеї, щоби з рабів створити одну велику, свобідну і вільну українську націю. Кождий з нас живе ще й сегодня по великій національній катастрофі силою його пророчого духа, який в часах найбільшого упадку кликав до нас: Ожиємо брати, ожием, бо:

„Пропаде пітьма й гніт, опадуть з тебе пута
І ярма всі ми порвемо".

Іван Франко не тільки сам горів найсвятійшою любовю до свого народу, але зумів своїм огненним словом вщіпити ту любов в серця міліонів. Він не тільки сам жертвував весь труд свого життя для піднесення нашого народу, але вмів виховати серед найбільшої байдужности, заскорузлости і безідейности нове поколіннє, що пішло кров проливати за свій нарід і за його кращу будуччину.

Він не тільки сам не сумнівався в воскресний день нашого повстання, але заставив нас всіх вірити в то воскресеннє, а в слід за тим і працювати в тім напрямі, щоби чимскорше прийшла та хвиля, коли зможемо бути державним народом і станути як хазяїн домовитий у своїй хаті і на своїм полю.

Десятьлітні роковини смерти Івана Франка призначені на те, щоби вшанувати його память так, як шанують память великих і заслужених людей всі другі культурні народи.

Тому, виходячи з цего заложення, треба нам в першу чергу поширити в широких народніх масах думки Франка, бо тим найкраще відсвяткуємо память того великого учителя.

Іван Франко малював в своїх творах поти, що течуть з чола працюючих і словом сильним мов трубою звав за собою міліони до боротьби за поступ, щастє і волю. І там, куди тільки доходило слово Франка, родилася сила й завзяттє, там не ридали, а добували кращу долю в боротьбі.

Ширім отже ту спасенну науку, яку передав нам Франко в своїх творах. Бо якраз в теперішніх часах відчуваємо як найбільшу потребу підйому духа, щоби вигоїти завдані нашому народови рани та готуватися до нової боротьби. А Франко, себто ціле його життє і всі його твори, це якраз цілющий лік на ті рани. ТОМУ ШИРІМ КУЛЬТ ФРАНКА, ЧИТАЙМО ЙОГО ТВОРИ.

А ЩО ДЕСЯТЬЛІТНІ РОКОВИНИ ФРАНКА НАДАЮТЬСЯ ЯКРАЗ ЯК НАЙКРАЩЕ ДЛЯ ТОЇ ЦІЛИ, ТОМУ ОБЄДНАННЄ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АМЕРИЦІ, ЙДУЧИ ЗА ПРИМІРОМ РІДНОГО КРАЮ, НАЗНАЧУЄ ЧАС ВІД 28. МАЯ ПО КІНЕЦЬ ВЕРЕСНЯ ДЛЯ ВШАНУВАННЯ ПАМЯТИ ІВАНА ФРАНКА І ПОШИРЕННЯ ЙОГО КУЛЬТУ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ В АМЕРИЦІ.

В тім часі повинні відбутися в кождій українській місцевости виклади, збори, концерти чи вистави, присвячені памяти Франка.

В кождій місцевости повинна бути переведена рівнож ще й збірка на памятник Франка, який має бути побудований на могилі поета до кінця вересня с. р. Дар на цей памятник, це свого рода малесенька сплата того великого довгу вдячности, який тяжить на цілім українськім народі. Це буде частинне затертя тої плями, яка тяжить на нас всіх, що ми ще досі не спромоглися поставити памятника тому, що нам, а не собі, добував кращу долю, що вибив печать свого духа на кождім з нас і на цілій українській нації, що бажав для скованих волі, для нещасних долі і рівної правди для всіх.

Українці в Америці! Достойно й гідно віддаймо пошану нашому Великому Учителеви. Хай Його огненне слово запалить наші серця до нової боротьби, до нового завзяття і до нової посвяти, а тоді:

Оживемо новим ми повнійшим
І любовю огрітим життем.
Через хвилі брудні і бурливі
До нових ми країн попливем.

ЗА ОБЄДНАННЄ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АМЕРИЦІ:

о. В. Сполітакевич, предс.; **С. Ядловський, о. І. Ортинський, др. М. Сіминович** і **В. Титанич**, як заст. предс.; **др. Л. Мишуга**, секр. рек.; **М. Дармограй**, секр. фін.; **Т. Грицей**, касієр; **о. Л. Левицький, М. Воробець** і **О. Кульчицький**, як контрольна комісія; а як члени Управи: **о. мітрат др. Й. Жук, др. В. Сіминович, О. Ревюк, Д. Штогрин, о. С. Ващишин, В. Сорочак, о. М. Струтинський, В. Шабатура, М. Рибак, П. Сокальчук** і **М. Тимофіїв**.

НАРОДЕ МІЙ...

Народе, мій замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожу,
Людським призирством ніби струпом [вкритий!

Твоїм будущим душу я трівожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Невже по вік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і заприсяг на вірність?
Невже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Невже задармо стільки серць горіло
До тебе найсвятійшою любовю,
Тобі офіруючи душу й тіло?

Задармо край твій весь политий кровю
Твоїх борців? Йому вже не пишаться
У красоті, свободі і здоровлю?

Задармо в слові твойому іскряться
І сила й мягкість, дотеп і потуга
І все, чим може в гору дух підняться?

Задармо в пісні твоїй ллеться туга
І сміх дзвінкий і жалощі кохання,
Надій і втіхи світляная смуга?

О, ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твойого повстання.

О, якби хвилю вдать, що слова слуха
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущим буха!

О, якби пісню вдать палку, вітхненну,
Що міліони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!

Якби!... Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим стидом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм полі.

Прийми-ж сей спів, хоч тугою повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будущині задаток слізми злитий,

Твойому генію мій скромний дар весільний.

Іван Франко.

НА ГРОБІ ІВАНА ФРАНКА.

(Промова д-ра Костя Левицького).

Сумна Громадо! Клониш свої голови перед новою домовиною, в якій криються тлінні останки великого народнього діяча, смілого борця за українську справу, що перейшов тернисту далеку дорогу та ізнемігся в дорозі. Непереможна недуга жорстоко зломила організм великого духа, яким був Іван Франко. Поляг перший каміняр сімдесятих років минулого століття, котрий з невеликим гуртком своїх товаришів молотом поступу, культури й науки став пробивати тверду скелю, що стояла у дорозі та здержувала відродженнє українського народу. Стояв на переді непохитно й завзято; ні голод, ні холод, ні душна спека не здержали його. Він перебув у тяжкій праці поверх сорока літ, аби своїм молотом пробитися до сонця правди й волі. Тим молотом був великий дар божий: талант народнього генія.

Поет, белетрист, критик, історик, драматург, популяризатор, журналіст і муж великої науки та широкої народньої діяльности — такої всесторонньої, що справді небагато таких рідких прикладів найдеться в історії людської культури. Від молодого соціяліста-революціонера та політично-соціяльного вязня, осудженого спершу і своїми, — зачалась його дорога. Незражений першими невдачами в тяжкій боротьбі, іде вперед до народньої роботи й тут великий його дух приступом пробиває всякі перешкоди. Розмах широкого таланту не вяжеться рамами партійної діяльности. Він стає всюди до визначної праці в українськім таборі, де тільки робиться добре діло для піднесення українського народу: на полі просвітнім, економічнім, політичнім і науковім; добуває собі значіннє ученого, стає дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка, членом академії наук, та вибивається як світоч новочасного українського письменства у своїх і перед лицем культурного світа инших народів. Про нього можна сміло сказати, що не закопав свого таланту, але розвинув його так широко й далеко, що заблестів ясною звиздою над українською землею.

Іван Франко добув собі місце першого поета галицької України та став у ряді передових мужів соборної України.

Сей велет українського письменства вмирає неоплаканий своїми — на самоті, бо люта военна хуртовина роздерла на боки його найблизшу родину. Зате прощає його нині весь український народ, українське громадянство, виряжаючи його в далеку дорогу, — на вічний супочинок! А сею сердечною сльозою усього українського народу є вдяка грядущих поколінь за невмирущі перли-смарагди українського письменства, плоди його незрівняної духової творчости, які він полишив свому народови в спадщині! Ся спадщина — се великий народній скарб, а на стороні його стане безсмертне імя Івана Франка!

Невсипуща праця, ідейне завзяттє й тяжка боротьба — отсе трильогія його життя. Отсе його суспільний заповіт для грядущих поколінь українського народу, що має провадити народ до воскресення України! Нині його дух відзивається до нас: сим знаменем побідиш, народе!

Він поляг, передовий лицар, за волю, славу й честь українського народу, не діждавшися здійснення ідеї вольної України, але вірив непохитно, що Україна вибється на волю до самостійного життя, викликаючи своїм пророчим духом, що приходить пора велика та нам не пора Москалеви й Ляхови служить, а час зажити своїм життєм для добра всього українського народу! Се політичне гасло сучасного времени. Нехай за сим гаслом ідуть дальше ряди національних робітників, борців у завзятій боротьбі й коли пробють скелю супротивностей і супостатів та піднесуть у гору непорочний стяг вольної України, помянуть вони все вдячно память першого піонїра визволення України — Івана Франка від рода в род!

Вічна йому память!

Іван Франко.

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА І НЕ ВМРЕ!

—o—

Тямлю ніч сю як сьогодні!
Вколо нас реве Дніпро
І клекоче Ненаситець,
Камяне гризе ребро.
А в степу напроти Січи
Се не хижая сова,
А кодацька ляцька кріпость
Свої кігті висува.
У Богдана сльози в оці,
Та огонь в душі, в словах.
„Згинем, браття, або в гору
Піднесем свободи стяг!
Згинуть, нам одна дорога,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани,
Тому війни не страшні!
Чи послабли ваші сили?
Потупилися шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?"
І гучнійше хвиль Дніпрових
Крик козацтва заревів:
„Або ляжем головами,
Або вибем ворогів!"
В жовтім світлі смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У очах козацьких блисло
Десять тисяч іскор враз.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, браття, той підпал,
Що підняв страшну пожежу
Аж по Буга й Сяну вал.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, браття, той розмах,
Що історію Вкраїни
Повернув на инший шлях.
Бачу, бачу тії іскри!...
Мовиш: мало їх? Невжеж?
Що? На трийцять міліонів
Десять тисяч не знайдеш?
Мовиш: де нам взять Богдана?
Тілько ти придатний будь
На святе, велике діло!
Загартуй думки і грудь!
До високого літання
Ненастанно пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.
До великого моменту
Будь готовим кождий з вас, —
Кождий може стать Богданом,
Як настане слушний час.
Мовиш: нині инші війни.
Ну, то иншу зброю куй!
Ум гостри, насталюй волю!
Лиш воюй, а не тоскуй!
Лиш борися, не мирися,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не корися,
Хоч пропадь, але не зрадь!
Кождий думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт.
Кождий думай: тут, в тім місці
Де стою я у огни,
Важиться тепер вся доля
Величезної війни.
Як подамся, не достою,
Захитаюся мов тінь, —
Пропаде крівава праця
Многих, многих поколінь.
У таких думках держися
І дітей своїх ховай!
Коб лиш чистая пшениця —
Буде паска й коровай!

Іван Франко.

ДУМКА В ТЮРМІ.

—o—

Ой, рано я, рано устану,
На яснеє небо погляну,
А небо, як синій кришталь,
А в серці важкий сум і жаль.

Всміхається небо без зміни,
Глядить на тюремнії стіни,
А стіни пожовкли від сліз,
Що ними просякли наскрізь.

Гей, яснеє небо, чому ти
Глядиш, так чудово всміхнуте,
По що в ту проклятую кліть[1]
Ти шлеш такий любий привіт?

Тут сльози ти, радість голосиш:
Ти вільности запах приносиш,
А тут ось понура тюрма,
Могила тісна та німа.

Живий у могину заритий,
Гляджу я на світлом облитий,
На вільний, веселий той світ, —
Кров жаром у жилах кипить. —

За що мене в пута скували?
За що мені воленьку взяли?
Кому я, і чим завинив?
Чи тим, що народ свій любив?

Бажав я для скованих волі,
Для скривджених кращої долі
І рівного права для всіх —
Се ввесь і єдиний мій гріх.

1) Клітка, комора.

В ДЕСЯТІ РОКОВИНИ СМЕРТИ ІВАНА ФРАНКА

(28. V. 1916. — 28. V. 1926).

„...Ах, як багато праці потрібно!...

...Тут потрібні і правники і лікарі, і вчителі і газетярі, і письменники і декляматори, і актори і купці і промисловці. Все тут потрібне, що належить до культурного життя і витворюється ним. **І не треба чекати, аж хтось дасть почин, аж усе те буде готове, мов машина, що аж у повній зброї можна пуститит в рух. Кожда хвиля, кожде місце добре для почину; кождий нехай починає сам від себе, у свойому колі, в межах своєї здібности... Колиб тільки думка була одна, бажанне одно служити народови, а цілість певно зложиться сама собою".**

І. Франко.

(„Перехрестні стежки").

Після Тараса Шевченка, найбільшого поета України, являється український поет, письменник і вчений, Іван Франко (1856—1916.), — син Галицької Землі, — його найгіднійшим наслідником. Шевченко і Франко — се два велитні української творчої думки, два революціонери-співці поневолених народніх мас, а з тим вони і два великі борці за визволенне народа з неволі. Але коли добре приглянемося творам тих наших обидвох найбільших поетів, то доводиться сказати, що у Франка розуміннє неволі народа, подекуди глибше й ширше, ніж в Шевченка. Й тому думки про визволення народа з неволі — се у Франка окремий для себе світ. В Шевченка ми чуємо скрізь про ненаситних царів, деспотів і панів як про найгірших ворогів народа. В нього неволя — се в першу чергу чужинецькі кайдани, в які московські царі при допомозі своїх ґенералів і салдатів та безхарактерних українських панів зуміли закути безталанний нарід України. А не будь тих тих царів та їх оканних прислужників, то й неволі народа прийде кінець:

. . . . умруть
Ще незачатії царята —
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати,
І будуть люде на землі.

И тому в Шевченкових творах усюди могутні наклики до безпощадної боротьби з тим **чужинецьким,** значить **зовнішним** ворогом народа. Шевченко непохитно вірить в те, що коли тільки вража кров окропить землю і пірвані кайдани спадуть з рук поневолених, то тимсамим і нарід стане новою, вольною сімею. Для Шевченка державно-творча стихія в народі се щось таке безсумнівне і певне, що він майже не обмірковує її, а за всі гріхи і промахи в нашій історії обвинувачує виключно гетьманів. І все наново та найкрасшими словами співає він про грядуче воскресенне закованих людей, оттих убогих, нищих, німих рабів, та ставляє на сторожі їх своє **Слово.** І вірить Шевченко, що як тільки святая Господня правда прилетить на землю, то зараз-же в тих убогодухих, довго-терпеливих рабів воскресне сила жити вольним, самостійним життєм.

...Оживуть степи, озера,
І не верстовії,
А вольнії, широкії,
Скрізь шляхи святії
Простеляться; і не найдуть
Шляхів тих владики.
А раби тими шляхами
Без ґвалту і крику
Позіходяться до купи
Раді та веселі,
І пустиню опанують
Веселії села.

Значить — по розумінню Шевченка в народу України тільки **тіло** закуте в кайдани і насилою чужинецьких грабіжників поневолене, а духом він вольний і тільки чекає тої хвилі, в якій змігби собі сотворити нове життє.

А проти того розмалвовує Іван Франко відстрашаючий образ народа, в якого вікова неволя розжерла й **душу** так, що він і на волі не всилі сотворити собі свойого власного, від нікого незалежного життя. В його творах розгортається перед нами пригноблена душа **порабощеної людини у своїх найтемнійших та найпогубнійших глибинах.** І скрізь тут наче кличе до нас віщий голос великого громадянина Франка:

Визволюйтеся від темряви в душах ваших! Геть з рабством, що вчить нас лизати руку, яка нас бе! Геть з темними бовдурами, що самі собі готують погубу!

Правда, — і Франко знає таразд, скільки гріху на душі має за нашу вічну неволю, наше вічне приниженне той чужинецький владика чи пан, значить той чисто **зовнішний** ворог, що зумів закути наші руки у свої кайдани. Але проте він трохи не на кождій сторінці каже нам своїми твердими, невмолимо правдивими словами — **чому** воно так, що всякі зовнішні вороги, царі, цісарі і владики, пани, підпанки й панські блазні, всилі все наново поневолювати нас? — „Вони — кажеться раз у Франка про ледачих людей в однім селі — як той кінь турецький: хоч великі, та дурні". А на иншім місці: „Дурня і в церкві, а руського хлопа і на свободі бють". Або: „Він — тобто наш чоловік — не доріс до свободи, він любить ярмо, як кобила батіг". Або той Франковий малюнок розпитого села:... „Тепер настала нібито воля, а мужик лишився невольником **коршми.** Підіть по селах — дивитися страшно! В кождій коршмі день у день повно людей, усюди шум, крик, бійки і свари. Самі з собою гризуться, самі себе бють, свою кров з горівкою мішають. Адже як так далі піде, то за кілька літ не пани, а арендарі позабирають усю худобу і всі ґрунти у хлопів!.... А не забувайте, що пяниці батьки й матері будуть родити дурні, туполові та хоровиті діти. І замісць іти наперед, усе поколінне буде йти взад, буде глупіти та туманіти" („Великий шум").

Словом:

Темрява безпросвітних, власною провиною вигублюваних людей.

Як каже славетний війт у Франковім „Учителю": „Ви нас, пане, до школи не гніть". Замісць школи і просвіти багато краще темним, порабощеним бовдурам заливатися горівкою, бути в жида за худобину, а в пана за драntивого наймита, та ставати безвольними жертвами бориславських жидівських спекулянтів, або таких страшних обманців, як Шнадельський і Шварц в розмові „Перехрестні стежки". І все наново наш великий письменник трівожив душу майбутністю свойого поневоленого народа і питався, повний прескорбної задуми, мов той герой його великої повісти: „Хто то вкаже тобі дорогу, хто підведе тебе, мій бідний народе?" Бо в тому саме найпогубнійша суть невольницької, грабіжними царями й панами запровиненої долі, що її отруйний подих убиває в народі протягом довгих століть найкращу спромогу людського духа — спромогу самостійного замислу і самостійного чину. Важкою пітьмою кладеться столітня неволя на душі поневолених і важко їм опісля знайти властиву дорогу до тих веселих, визволених сіл, про які співав Шевченко. І важко поневоленим знайти між собою того божого, всезрячого провідника, що всилі бувби повний несхитної віри і ясної відучости провадити нарід у благословенний край вольного життя.

І се може найглибша, своїм впливом на ціле наше новітне културне життя найбільш далекосягла думка в цілій творчости Івана Франка. Горесна правда, заключена в ній, була жива й важна для всеї нашої суспільности й тоді, коли Франко повний молодечого вогню співав нам про своїх безсмертних „Каменярів"—оттих божих робітників, що молотами духової праці розбивають небосяжну скалу невільницької темряви — і свойого „Вічного Революціонера" і про тих завзятих лицарів нового життя — „Конкістадорів". І живим і чудово животворним було Франкове слово про страшливі наслідки **духового рабства в народі** й тоді, коли він почав розповідати нам свої оповідання про тих нещасних селян і бідних, що крівавляться життя ціле в „Поті чола" і про тих, що „На дні", і про перегнилі „Основи суспільности". Шевченко кликав до народа! Рвіте кайдани! А Франко прескорбним голосом своєї велико-пророчої, Мойсеєвої пісні все наново завзиває нас: Ломіть скалу духової пітьми в народі! Як кажеться в тій його могутній архипісні, божеський вогонь якої горітиме ще цілі довгі століття на темних овидах нашого життя:

...У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори, як грім, гремить:
„Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносіть і труд і спрагу й голод,
Бо вам призначено скалю оцю розбить".
І всі ми, як один, підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
І в тисячні боки розприскалися штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз-по-раз гримали о камяне чоло".

(„Каменярі").

Все він мав на оці добро загалу, долю цілої суспільности, всього народа. По ньому прийшли поети, які цілими десятиліттями виспівували тільки про свої химерні смутки тай свою тугу, а про нарід згадували оттак про людське око, тай то не щирими, а силуваними словами. А Франко не тільки як поет і письменник пожертвувався весь для справи і добра свойого народа, аби рабів у ньому перемінити в людей. Він терпів і страждав за нарід і як людина, як нестримний ніким ні нічим світлоносець вільної думки і просвіти. Франко карався за нарід по криміналах і тюрмах. Голодував і скитався, як гонений звір. Жив иноді три дні трома ґрейцарами. А під кінець свойого великомученицького життя став жертвою страшної, ненастанною духотою працею викликаної недуги, в путах якої, змучене лице його иноді мов скрівавлене лице Христа вражало. Хто з нас подивує тому, що Франкове слово було здебільшого гостре і безпощадне, особливож тоді, коли йому доводилося малювати та клеймити подле рабство і таких же рабів в українській суспільности?

А добачував він таких не тільки між темним і безпощадним селянством, але й між освіченими, т. зв. інтеліґентами, і здається часом, що і саме тих освічених, прибраних по панськи рабів та панських прилизнів Франко намагався поборювати своїми найборкійшими словами, як своєрідних виновників народньої недолі. З того погляду Франко і справді вдячна дитина своїх мужицьких батьків, — він один з найкращих оборонців суспільних низів — селянства і робітництва — яких знає наш новітній час. Для порабощеного, нещасного мужика в нього все глибоко любляче серце. Бо нехай той бідний мужик і раб і злочинець, то усе таки більш жертва загальної темряви, ніж свойого злого нахилу. Тимто і Франко, хоч і як суворий з нього суддя свідомого рабства і нетямучости між ледачими інтеліґентами, таксамо як і Шевченко возвеличує у своїх невміручих творах німих незрячих братів, з поневоленого мужицтва, ставляючи на сторожі своє оборонне **Слово.** Хто з нас не буде співчувати з героями його бориславських оповідань в роді Яця Зелепухи? Хто всилі читати без зворушення історію Панталахи, або діда Гарасима, або навіть того злодія, що попався в руки окраденого ґазди? А хіба є де в нас читач, що не відчувавби всеї глибини, всього тихого страждання і всеї невимовної краси мужицької долі і праці, читаючи Франкове оповіданнє „Лесишина челядь"?

Ні. Кождий твір Франка се відблеск такої глибокої любови до свойого народа, що очаровує і захоплює собою усе наново і все наново велить нам повторювати слова з його „Учителя":

„Браття мої! Діти! І найжо мені тепер хто скаже, що наш нарід невдячний! Що не варто для нього працювати і навіть життє своє для його добра віддати!"

Особливож сьогодня, — після того останнього десятиліття, яке нас так наглядно переконало про те, що невольницька стихія в нашій національній духовости зазначилась і все ще зазначується доволі яскраво при наших спробах, видвигнути власну державу — Франкове: Геть з рабством! — та „Працюймо для народу" — се найкраща програма все нашої національної творчости під теперішню хвилю і ще на протяг довгих, довгих десятиліть. Коли той раб в нас, проти якого змагався наш великий Каменяр ціле своє життє, має в нас і справді згинути, а повинна на його місці воскреснути **людина, свідомий свойого „я" творець власного життя і власної долі,** то й нам по святому заповітови Франка треба нині міліонами молотів гримати об камяне чоло рабської неволі і духової пітьми, сотвореної тепер на нашій землі чужинецькими ворогами. До праці! До світла! До волі! Берімся до боротьби за нашу волю так, як ті, Франком преславно змальовані громадяне колишньої Тухольщини з їхнім Беркутом, або ті Франкові Грушатичі з тверезим, смілим, бадьорим і грамотним Костем Думяком на чолі! — „Життє в неволі не варте нічого, красша смерть!" — „Хто хоч хвилю зазнав неволі, той зазнав гіршого, ніж смерть"! — „Ще раз напирайте з усеї сили"! — ось ті чудові слова Франкового ґенія нехай стануть для нас боєвими наказами в нашій боротьбі за вольну націю і державу.

І всі ми, як один!

Др. Остап Грицай.

Іван Франко.

ГРИЦЕВА ШКІЛЬНА НАУКА.

I.

Гуси зовсім нічого про те не знали. Ще того самого поранку, коли батько мав гадку відвести Гриця до школи, не знали гуси про той намір. Тим менше знав про нього сам Гриць. Він, як звичайно, встав рано, поснідав, поплакав трохи, почухався, взяв прут і, підскакуючи, погнав гуси з обори на пасовисько. Старий білий гусак, як звичайно, наставив до нього свою невеличку голову з червоними очима і червоним широким дзюбом, засичав різко, а потім, таракаючи про щось із гусками, пішов передом. Стара грива гуска, як звичайно, не хотіла йти в ряді, але попленталася по-за мостом і ровом, за що Гриць швякнув її прутом і назвав „лупярем", — так він мав звичай називати все, що не піддавалося його високій власти на пасовиську. Очевидна річ за тим, що ані білий гусак, ані грива гуска, ані взагалі ніхто з цілої череди — як їх було двадцятеро і пятеро — так ані одно не знало про близьке перенесення їх владника на инше, далеко не так почесне становище.

То-ж коли нагло і несподівано надійшла нова звістка, цеб-то коли сам батько, ідучи з поля, закликав Гриця додому і там віддав його в руки матері, щоб його вмила, вичесала і вбрала, як Бог приказав, і коли потім батько взяв його з собою, і, не кажучи ні слова, провадив трепетучого долі вигоном, і коли гуси побачили свого недавнього поводатора, зовсім у зміненім вигляді, в нових чобітках, і в новім повстянім капелюшку і червоним ременем підперезаного, піднявся між ними наглий і дуже голосний окрик зачудування. Білий гусак підбіг близько до Гриця з витягненою головою, немов хотів йому добре придивитися; грива гуска також простянула голову і довгий час не могла і слова вимовити з наглого зворушення, аж вкінці швидко вицокотіла: „Де-де-де-де?"

— Дулна гуска! — відказав гордо Гриць і обернувся, немов хотів сказати: — Еге, чекай лишень, не в такі я тепер пани вскочив, щоб проте ще став відповідати тобі на твоє гусяче питання! — А зрештою може і для того не відповів, що сам не знав.

Пішли горі селом. Батько нічого, і Гриць нічого. Аж прийшли перед просторий, старий будинок під соломою, і з комином на версі. До того будинку ішло багато хлопців, таких, як Гриць, або й більших. По-за будинком по городі ходив пан в камізельці.

— Грицю! — сказав батько.

— Га! — сказав Гриць.

— Бачиш тоту хату?

— Бацу.

— Памятай собі, це школа.

— Ба, — сказав Гриць.

— Тут будеш ходити вчитися.

— Ба, — сказав Гриць.

— Справуйся добре, не пустуй, пана професора слухай. Я йду, щоб тебе записати.

—Ба, — сказав Гриць, майже нічого не тямлючи, що говорив батько.

— А ти йди з оцими хлопчиками. Візьміть його, хлопчики, з собою!

— Ходи! — сказали хлопчики і взяли Гриця з собою, коли тим часом батько пішов у город поговорити з професором.

II.

Увійшли до сіней, в котрих було зовсім темно і страшно воняло торішньою гнилою капустою.

— Бачиш там? — сказав до Гриця один хлопчик, показуючи в темний кут.

— Бацу, — сказав тремтячи Гриць, хоч зовсім нічого не бачив.

— Там яма, — сказав хлопчик.

— Яма! — повторив Гриць.

— Як будеш зле справуватися, то професор всадить тебе в ту яму і будеш сидіти цілу ніч.

— Я не хоцу!. — скрикнув Гриць.

Тим часом другий хлопчик шепнув щось до першого хлопчика, обидва засміялися, а далі перший, налапавши шкільні двері, сказав до Гриця:

— Застукай до дверей! Борзо!

— На що? — спитав Гриць.

— Треба! Тут так годиться, як хто перший раз приходить.

В школі був гомін, мов в улію, — але коли Гриць застукав кулаками до дверей, зробилося тихо. Хлопчики звільна одчинили двері і втрутили Гриця до середини. В тій хвилі залупкали добрі березові різки по його плечах. Гриць дуже перепудився і заверещав.

— Цить, дурню! — кричали на нього сміхованці-хлопці, що, почувши стук, засіли були за дверми і зробили Грицеві ту несподіванку.

— Ой-ой-ой-ой! — верещав Гриць. Хлопці злякалися, щоб не почув професор і почали Гриця защитькувати.

— Цить, дурню, то так годиться! Хто до дверей стукає, то того треба по плечах постукати. Ти того не знав?

— Не-е-е зна-а-в! — відхлипнув Гриць.

— Чому не знав?

— Бо я-а-а пе-е-лсий ла-а-з у школі.

— Перший раз! а! — скрикнули хлопці, мов здивовані тим, як можна перший раз бути в школі.

— О, то треба тебе погостити! — сказав один, поскочив до таблиці, взяв із скриньочки добрий кусник крейди і подав Грицеві.

— На, дурню, їж, а борзо!

Всі мовчали і в дожиданці дивилися на Гриця, що обертав у руках крейду, а далі поволеньки вложив її в рот.

— Їж, дурний, а борзо! — нагадували хлопці, а самі дусились зо сміху.

Гриць почав хрупати і на силу ззів крейду. Реґіт у школі розітнувся такий, аж вікна задзвеніли.

— Цого смієтеся? — спитав здивований Гриць.

— Нічого, нічого. Може хочеш іще?

— Ні, не хочу. А що то таке?

— То ти того не знаєш? Ото

(Докінчення на 4-ій стороні).

(Докінчення зі сторони 3-ої).

дурний! Та то єрусалим такий, то дуже добре.

— Ой, не дузе добле, — сказав Гриць.

— Бо ти ще не засмакував. То годиться кожному їсти, що перший раз приходить до школи.

В тій хвилі увійшов професор. Усі хлопці, як сполошені горобці, попирскали до лавок, тільки Гриць остався, з сльозами в очах, і з губами забіленими крейдою. Професор грізно зблизився до нього.

— Як називаєшся? — крикнув.

— Глиць.

— Що за Гриць? Ага, ти новий. Чому в лавці не сидиш? Чого плачеш? Чим забілився? Га?

— Та я їв єлусалим.

— Що? який єрусалим? — допитувався професор. Хлопці знов аж душилися зо сміху.

— Та дали хлопці.

— Котрі хлопці?

Гриць озирнувся по хаті, але не міг нікотрого пізнати.

— Ну, ну! Іди сідай, і вчися добре, а єрусалима більше не їж, бо будеш битий!

III.

Почалася наука. Професор говорив щось, показував якісь дощечки, що на них були намальовані якісь гачки та стовпки; хлопці час від часу кричали щось, як професор показував яку нову дощечку, а Гриць нічого того не розумів. Він навіть не зважав на професора, а дуже смішними видались йому хлопці, що сиділи довкола нього. Один довбав пальцем у носі, другий ззаду раз-у-раз намагався уткнути невеличке стебельце Грицеві в ухо, третій працював довгий час, дуже пильно микаючи із свого старого каптана латки, нитки та тороки; вже їх пред ним на спідній дошці лавки лежала ціла купа, а він усе ще микав і скуб зо всеї сили.

— На що ти микаєш? — спитав Гриць.

— Буду дома з бовщем їсти, — відповів шепеляво хлопець, і Гриць довгий час думав над тим, чи часом не здурив його цей хлопець.

— Але бо ти, Грицю небоже, нічого не вважаєш, — крикнув на нього професор і покрутив його за вухо так, що Грицеві мимоволі аж сльози стали в очах, і він так перепудився, що довгий час не тільки не міг уважати, але і зовсім про світ не тямив. Коли нарешті отямився, хлопці вже почали читати склади на подвижних табличках, котрі розкладав і складав професор. Вони невтомно по сто раз співучими голосами повторяли: „а-ба-ба ґа-ла-ма-ґа". Грицеві, не знати чому, дуже це сподобалося, і він почав своїм пискливим голосом навиперед-ки кричати: „а баба галамага". Професор уже готов був узнати його дуже пильним і спосібним хлопаком і, хотячи ще ліпше переконатися про те, переставив букви. Несподіваним способом він виставив перед учениками букви „баба", але Гриць, не дивлячись на них, а тільки на професора, тонким співучим голосом крикнув: „галамага". Всі зареготалися, не виключаючи і самого професора, тільки Гриць здивований оглянувся і знов на голос сказав до свого сусіда: „Цому не кліцис „галамага"?" Аж тоді бідолаха отямився, коли професор потягнув його за понятливість різкою по плечах.

— Ну, а чого тебе там у школі навчили? — спитав батько, коли Гриць в полудне вернув додому.

— Ми вцилися „а баба галамага", — відповів Гриць.

— А ти вмів? — запитав батько, не входячи в те, що це за така дивовижна наука.

— Тазе вмів, — відповів Гриць.

— Ну, так мені справуйся! — заохотив батько. — Як тут у селі вивчиш, то підеш до міста до більшої школи, а потім вийдеш на попа. Жінко, а дай-но йому що їсти.

— Ба, — відповів Гриць.

IV.

Минув як-раз рік після того важного дня. Блискучі надії батька на Грицеву будущину давно розвіялись. Професор прямо йому сказав, що Гриць „туман вісімнадцятий", що лучче зробить, коли відбере його додому і назад заставить гуси пасти. І справді, по році шкільної науки Гриць вертав до додому як-раз такий мудрий, яким був перед роком. Вправді „а баба галамага" він вивчив докладно напамять і нераз навіть у сні з уст його вилітало це дивовижне слово, що становило немов перший поріг усякої мудрости, котрого йому не судилося переступити. Але далі по-за те слово Гриць в науці не поступив. Букви якось мішалися перед його очима, і він ніколи не міг спізнати їх з лиця, котра ш, а котра т, котре „люди", а котре „мисліте". Про читання вже й ніщо й говорити. Чи причина тому була в його непонятливости, чи в кепськім навчанню професора, цього не знати; то тільки певно, що крім Гриця таких „туманів вісімнадцятих" між тогорічними школярами було 18 на 30, і всі вони підчас того шкільного року заєдно робили собі блискучі надії, як то буде гарно, як вони увільняться від щоденних різок, позаушників, штурканців, „пац" та „попідволосників", і як покажуться знов у повнім блеску своєї поваги на пасовищі.

А вже хто як хто, а Гриць запевно найбільше і найчастіще про те думав. Проклятий букварь, що його він за час цілорічної натуги над науковими питаннями пошарпав і пофалатав трохи не на січку, проклято „а баба галамага" і прокляті професорські причинки та заохоти до науки так набридли йому, що він аж вихуд та поблід, і ходив увесь час, мов сновида. Нарешті змилувався Бог і послав місяць липень, і змилувався батько та сказав одного ранку:

— Грицю?

— Га? — сказав Гриць.

— Від нині вже не підеш до школи.

— Ба! — сказав Гриць.

— Здійми чоботи, капелюх і ремінь, треба сховати про неділю, а ти запережися личком, візьми лупку на голову, та жени гуси пасти.

— Ба! — сказав радісно Гриць.

V.

Гуси, звичайно — дурні гуси, і цим разом не знали про радісну зміну, яка їх чекала. Через цілий рік Грицевої шкільної науки їх пас малий сусідський хлопчик Лучка, що звичайно тільки й робив на пасовиську, що копав ямки, ліпив паски з болота та пересипався порохом. Про гусей він не дбав зовсім і вони ходили самопас. Нераз їм лучалося зайти в царину і тоді від пошкодованого приходилось їм витерпіти багато проклять і навіть побоїв. А крім того нещастя кілька разів того року зловіщим крилом перелетіло по-над чередою. Пять молодих гусаків і десять гусок господиня попродала в місті; важко прийшлось остаючим розлучатися з ними. Стару попеласту гуску забив хворостиною в шкоді сусід і в варварській безсердечности приняв бездушного трупа за лапу до тої-ж хворостини, волік його так через ціле пасовисько, а потім кинув господареві на обору. А одного молодого гусака, красу і надію череди, забив ястріб, коли раз відблукався од своєї рідні. Але про всі ті страшні і невіджалувані страти череда цього року була більша, ніж торік. Дякувати білому гусакові і гривій гусці, та й ще двом чи трьом молодим її донькам, череда цього року виносила більш як сорок штук.

Коли Гриць появився між ними з прутом, знаком своєї намісницької власти, зразу всі очі звернулися на нього, і тільки один німіючий сик здивування дався чути. Але ані білий гусак, ані грива гуска не забули ще свого колишнього доброго пастиря і швидко пригадали собі його. З голосними викриками радости і трепетом крил вони кинулися до нього.

— Де-де-де-де? — цокотіла грива гуска.

— Адже в школі був, — відказав гордо Гриць.

— Ов! ов! ов! — дивувався білий гусак.

— Не віриш, дурню! — крикнув на нього Гриць і швякнув його прутом.

— А сьо-сьо-сьо? А сьо-сьо-сьо? — шепотіли, громадячись коло нього, инші гуси.

— То ніби, що я навчився? — формолував їх питання Гриць.

— Сьо-сьо-сьо? — дзьоботіли гуси.

— А баба галамаґа! — відповів Гриць.

Знов сик зачудування, немов ані одна з тих сорока гусячих голов не могла зрозуміти такої глибокої мудрости. Гриць стояв гордий, недосяжний. Аж нарешті білий гусак здобувся на слово.

— А баба галамаґа! А баба галамаґа! — скрикнув він своїм дзвінким, металичним голосом, випрямившися, піднісши високо голову і трепочучи крилами. А потім, обертаючись до Гриця, додав, немов щоб його ще більше привстидати:

— А кши, а кши!

Гриць був зломаний, завстиданий. Гусак в одній хвилі перейняв і повторив ту мудрість, що коштувала його рік науки!

— Чому вони його до школи не давали? — подумав собі Гриць і погнав гуси на толоку.